

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**
Факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної
Кафедра початкової освіти

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: **Формування творчої компетентності молодших школярів
засобами декоративно-прикладного мистецтва**

Студентки 2 курсу МАП групи
Освітньої програми:
Початкова освіта. Дошкільна освіта
Спеціальності 013 Початкова освіта
Галузі знань: 01 Освіта/Педагогіка
Ступеня вищої освіти магістр

Мельничук Людмили Володимирівни
Науковий керівник:
Кандидат педагогічних наук, доцент
Старовойт Леся Василівна

Розширена шкала _____
Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____
Голова Екзаменаційної комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)
Члени Екзаменаційної комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

(підпис) (ініціали, прізвище)

(підпис) (ініціали, прізвище)

м. Вінниця – 2023 рік

ЗМІСТ

Вступ.....	3
 Розділ 1. Теоретико-методологічні засади формування творчої компетентності молодших школярів.....	10
1.1. Творчий розвиток особистості: європейський досвід.....	10
1.2. Психолого-педагогічні аспекти формування творчої компетентності молодших школярів засобами мистецтва.....	21
1.3. Діагностика сформованості творчої компетентності молодших школярів (за результатами констатувального експерименту).....	31
 Розділ 2. Методичні основи формування творчої компетентності молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва...	49
2.1. Педагогічні умови формування творчої компетентності дітей молодшого шкільного віку засобами декоративно-прикладного мистецтва.....	49
2.2. Методичні аспекти використання декоративно-прикладного мистецтва у формуванні творчої компетентності молодших школярів	62
2.3. Динаміка сформованості творчої компетентності молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва.....	75
 Висновки.....	88
Список використаних джерел.....	93
Додатки.....	103

ВСТУП

У сучасному взаємозалежному й взаємопов'язаному світі в умовах глобалізації усіх сфер соціальної дійсності та інформаційної насиченості постала проблема становлення й розвитку людини, здатної до комплексного осмислення світу і знаходження зв'язків між явищами об'єктивної дійсності. Ці обставини ініціюють процеси глибинних соціальних перетворень і, як наслідок, формують закономірності стратегії розвитку сучасної педагогічної освіти.

Одним із завдань освіти в умовах гуманізації та демократизації в Україні є формування освіченої особистості, забезпечення пріоритетності її всебічного розвитку, формування духовних цінностей та творчої активності. Саме вивчення народного декоративно-прикладного мистецтва створює умови для творчої спрямованості освітньої діяльності дітей, залучає їх до культурних традицій свого народу, є ефективним засобом формування художніх здібностей та креативності, забезпечує гармонійний розвиток пізнавальної діяльності дитини.

У законі України «Про освіту» зазначено, що основна мета має бути спрямована на всебічний розвиток особистості, яка є найвищою цінністю суспільства. Освіта має бути спрямована на розвиток талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору. Це передбачає таку систему освітнього процесу, яка б гармонійно поєднувала діяльність педагога та дитини й, таким чином, стала загальною формотворчою основою творчого розвитку особистості [28; 29].

На даний час впроваджено новий Держстандарт початкової освіти, який базується на десяти ключових компетентностях нової української школи, які формуватимуть критичне мислення; розвиватимуть здібності. В дітей формуватимуться цінності у процесі пізнання мистецтва. Вони зможуть творчо самовиражатися в особистому та суспільному житті. Набуваючи емоційно-чуттєвого досвіду за допомогою мистецтва в молодших школярів формуватиметься ціннісний світогляд [23].

З педагогічної точки зору молодший шкільний вік є сприятливим періодом для розвитку творчої компетентності тому, що в цьому віці дитина вперше усвідомлює взаємозв'язок між собою і навколишнім світом. Вчитель повинен заглиблюватись у проблеми художньо-творчого розвитку, оскільки вони сьогодні є особливо актуальними. Розв'язати дані проблеми ми зможемо за умов використання у практиці сучасного закладу освіти різних форм всебічного розвитку. У практичній діяльності закладів загальної середньої освіти відчувається певне згасання розпочатого поглибленого розвитку основ творчого розвитку, високої художньо-естетичної освіченості особистості дитини.

Використання творів декоративно-прикладне мистецтва в освітньому процесі є суттєвим вкладом у формування світогляду дітей молодшого шкільного віку. Декоративно-прикладне мистецтво становить собою величезний досвід розвитку народу та його культури, формує глибоку повагу до джерел, розвиває патріотичні почуття і переконання як результат розуміння своєї належності до нації.

Проблемою розвитку особистості засобами декоративно-прикладного мистецтва займалися такі вчені як Є.Антонович, В.Василенко, Р.Захарчук-Чугай, М.Станкевич та інші, на їхню думку розвиток декоративно-прикладного мистецтва осмислюється в культурному, естетичному, етнографічному, історико-краєзнавчому, моральному аспектах.

Вирішення багатьох важливих сторін досліджуваної проблеми ми знаходимо також у працях, присвячених розвитку декоративно-прикладної

творчості, просторових уявлень, почуттів, інтересів, художнього узагальнення О.Баршинова, О.Котенко, Л.Поліщук. У визначенні теоретичних основ освоєння декоративно-прикладного мистецтва і народних промислів в освіті значимі висновки і результати наукових досліджень, викладених у роботах Б.Яворський, М.Білоножко, Л.Пашковська, М.Сидоренко.

Проблему розвитку дитячої творчості досліджували Т.Бакуліна, О.Бондар, О.Вітязь, Грушко О., О.Клименко, Л.Старовойт, Н.Тодосієнко вони зауважували, що творча діяльність перебуває в прямій залежності від багатства й різноманітності попереднього досвіду людини, оскільки цей досвід є матеріалом, з якого зводяться будівлі фантазії. Чим багатший досвід людини, тим більший матеріал, яким володіє її уява.

Емпіричні знання про українські символи, які використовували у своїх роботах майстри, систематизували відомі дослідники М.Верхова, М.Зелик, В. Кузьменко, О. Потапенко, О. Потебня, І. Пошивайло, С. Танадайчук, М.Станкевич, В. Стасов та інші. Вивченню шляхів використання мистецтва в освітньому процесі, розробці загальної методології й окремих методик навчання у мистецькому полі присвячені дослідження В. Березан, М.Лещенко, Л. Масол, Н. Миропольської, О.Рудницької, В. Титаренко, Н.Сулаєвої та інші. Питання дошкільної освіти висвітлені у працях І. Білої, Г.Беленької, В. Іванової, О.Кононко, А.Кошель, М.Федорової та інші.

Аналіз педагогічної та методичної літератури показує, що у практиці початкової освіти проблема використання декоративно-прикладного мистецтва на заняттях неодноразово досліджувалась. У сучасних умовах суспільного розвитку, ускладнених поширенням деструктивних, дестабілізуючих тенденцій в Україні, значною мірою зростає культурологічна роль декоративно-прикладного мистецтва, розширюється сфера його творчого потенціалу. Водночас виникають і нові проблеми, пов'язані з необхідністю вдосконалювати зміст і форми впровадження мистецтвознавчих дисциплін в освітній процес закладів України. На

сьогоднішній день, вчителі недостатньо приділяють увагу на уроках творам декоративно-прикладного мистецтва, що є на нашу думку проблемою, адже саме через мистецтво у дітей формується любов до прекрасного, виховується шанобливе ставлення до народних традицій. Актуальність проблеми дослідження зумовили вибір теми «Формування творчої компетентності молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва».

Об'єкт дослідження: формування творчої компетентності в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти.

Предмет дослідження: педагогічні умови формування творчої компетентності дітей засобами декоративно-прикладного мистецтва.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально апробувати педагогічні умови та методичні аспекти формування творчої компетентності дітей засобами декоративно-прикладного мистецтва.

Гіпотеза дослідження: формування творчої компетентності молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва буде ефективним якщо: створювати сприятливу атмосферу для емоційного, образного сприйняття творів декоративно-прикладного мистецтва; активізувати естетичне сприймання творів декоративно-прикладного мистецтва на засадах інтеграції навчальних предметів у початковій школі; створювати предметно-розвиваюче середовища на основі декоративно-прикладного мистецтва для реалізації творчих задумів; забезпечувати художньо-творчий підхід у взаємодії дітей з творами декоративно-прикладного мистецтва.

Реалізація поставленої мети та доведення гіпотези дослідження передбачають розв'язання таких завдань:

- 1) опрацювати та проаналізувати стан досліджуваної проблеми у філософській, психологічній, педагогічній, методичній літературі;
- 2) визначити критерії, показники та схарактеризувати рівні сформованості творчої компетентності молодших школярів;
- 3) обґрунтувати педагогічні умови формування творчої компетентності дітей засобами декоративно-прикладного мистецтва;

- 4) розробити та апробувати в освітньому процесі організаційно-педагогічну модель формування творчої компетентності молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва.

Методологія дослідження: у ході дослідження ми взяли за основу нормативно-правові документи – Закон України "Про освіту", Державний стандарт початкової освіти, Національну доктрину розвитку освіти, Конвенцію про права дитини.

Методи дослідження: *теоретичні:* аналіз філософської, психологічної, педагогічної літератури для уточнення змісту поняття «художньо-творчі здібності» та розкриття його сутності; синтез, порівняння, класифікація й узагальнення теоретичних та емпіричних даних для визначення критеріїв і показників, обґрунтування педагогічних умов розвитку художньо-творчих здібностей дітей засобами декоративно-ужиткового мистецтва;

емпіричні: анкетування, педагогічне спостереження, творчі завдання, педагогічний експеримент для виявлення стану розвитку художньо-творчих здібностей дошкільників засобами декоративно-ужиткового мистецтва й перевірки ефективності обґрунтованих педагогічних умов;

статистичні методи для кількісного аналізу результатів експериментальної роботи.

Наукова новизна дослідження:

- вперше теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено педагогічні умови формування творчої компетентності молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва;

- уточнено критерії та показники визначення рівнів сформованості творчої компетентності молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва;

- подальшого розвитку набули зміст, форми і методи формування творчої компетентності молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва

Практичне значення дослідження полягає у тому, що упорядковані методичні матеріали, які сприятимуть формування творчої компетентності молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва.

Експериментальна база дослідження: дослідно-експериментальна робота проводилась в Уланівському ліцеї Уланівської сільської ради Вінницької області, в 4 класах. Дослідженням охоплено 67 дітей молодшого шкільного віку.

Апробація результатів дослідження здійснювалась на:

- Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю "Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя"(IX школа методичного досвіду) (м. Вінниця, 22-23 листопада 2022 року, ВДПУ ім. М. Коцюбинського);

- III Всеукраїнській науково-практичній конференції (з міжнародною участю) «Мистецтво та освіта: новації і перспективи» (м. Чернігів, 8 грудня 2022 року Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка)

- VII Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти» (м. Вінниця, 28 березня 2023 року, ВДПУ ім. М. Коцюбинського).

- VI Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами» за підтримки програми Еразмус + (м.Вінниця, 27 квітня 2023 року, ВДПУ ім. М. Коцюбинського).

Основні результати дослідження висвітлено в **одноосібних публікаціях** автора, а саме:

1. Мельничук Л. Творчий розвиток особистості молодшого школяра: європейський досвід. *Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя* (IX школа методичного досвіду): матеріали

Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 22-23 листопада 2022 року. Вінниця, 2022. С. 219-222.

2. Мельничук Л. Бісерне плетіння як засіб формування творчої компетентності молодших школярів. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* Вінницького державного університету імені Михайла Коцюбинського Збірник матеріалів (VII Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції) Випуск 12. Вінниця 2023, С.216-219.

Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів (кожен з яких складається з трьох підпунктів), висновків, списку використаних джерел та додатків.

ВИСНОВКИ

Одержані в процесі експериментального дослідження результати є підставою для таких загальних висновків:

1. Формування творчої компетентності молодших школярів займає важливе місце у всій системі освітнього процесу, бо це сприяє не лише розвитку художньо-творчих якостей дитини, а й розвитку особистості в цілому: її сутнісних сил, духовних потреб, моральних ідеалів, особистих і суспільних уявлень світогляду. Всі ці якості у дитині розвиваються під впливом різних факторів. Виховне значення має і природа, і праця, і навколишня дійсність: побут, сім'я, міжособистісні відносини, мистецтво.

Формування творчої компетентності дітей має соціальне, культурологічне та освітнє значення; сприяє вирішенню актуальних проблем соціокультурних відносин, зміцнює роль та функції художньо-естетичних цінностей в процесі спілкування, навчання, праці, відпочинку, творчості; спонукає до активного користування здобутками художньої культури минулого і сьогодення, подальшого освоєння дійсності за законами краси, знаходження особливих форм та способів передачі прекрасного в творах декоративно-прикладного мистецтва; впливає на розвиток духовних, психологічних, комунікативних та креативних якостей особистості.

Аналіз науково-педагогічної літератури дає підстави стверджувати, що декоративно-прикладне мистецтво є одним з засобів формування творчої компетентності дітей. Дослідження показало, що і пізнавальний інтерес до творів декоративно-прикладного мистецтва у молодших школярів досить високий, а наявність інтересу – це перша з умов успішного розвитку. Крім того, художньо-творча діяльність містить у собі емоційний потенціал, а сила емоційного впливу є шляхом проникнення в дитячу свідомість і засобом формування творчої компетентності особистості. Таким чином, реалізуючи повноцінний розвиток художньо-творчих здібностей дитини засобами декоративно-прикладного мистецтва, вчитель забезпечує в майбутньому

становлення такої особистості, яка буде поєднувати в собі духовне багатство, справжні естетичні якості, моральну чистоту і високий інтелектуальний потенціал.

2. Роль декоративно-прикладного мистецтва як чинника, що сприяє формуванню творчої компетентності молодшого школяра полягає у стимулюванні художнього пізнання, розвитку образотворчості та формуванні найважливіших форм художньо-естетичної свідомості (почуттів, мислення, уяви, фантазії, ідеалів, смаків, потреб та інтересів) завдяки природним, художньо-естетичним, когнітивно-інформаційним, емоційно-аксіологічним можливостям.

Сучасний стан сформованості творчої компетентності молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва налічує ряд проблем, а саме: сприйняття вчителем вказаної проблеми як другорядної; обмежене розуміння мети, завдань та можливостей декоративно-прикладного мистецтва в освітньому процесі; повна або часткова неготовність педагогів вирішувати зазначену проблему.

У ході експериментального дослідження були виокремлені критерії та показники сформованості творчої компетентності молодших школярів, до яких ми віднесли: емоційно-аксіологічний критерій (інтерес до декоративно-прикладного мистецтва, емоційний відгук на твори декоративно-прикладного мистецтва, розуміння ціннісної складової творів мистецтва, здатність до оцінних суджень); когнітивно-асоціативний критерій (сформованість художньо-образних знань та уявлень, художньо-творча ерудиція, здатність до аналізу, міркування, сприйняття та формування художніх асоціацій, здатність виділяти головне, уміння робити висновки і встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, здатність формувати асоціації, висловлювати нестандартні погляди і розв'язувати творчі завдання); творчо-діяльнісний критерій (художньо-творчі уміння, творча активність у різних видах декоративно-прикладного мистецтва, здатність генерувати нові ідеї, застосовувати нестандартні підходи, розв'язувати завдання за допомогою творчих методів

та прийомів, рівень самостійності та ініціативи учня в процесі творчої діяльності, його здатність до самостійного пошуку і реалізації ідей, здатність виразити свої ідеї, почуття та думки через образотворчі, музичні, літературні або інші творчі засоби).

Визначені критерії та їх показники зумовили якісну характеристику рівнів: високий, середній та низький. На основі аналізу результатів дослідно-експериментальної роботи констатуємо, що до формувального експерименту 42,2% дітей ЕГ та 40,7% дітей КГ виявили низький рівень сформованості творчої компетентності; 47,4% дітей ЕГ та 47,0% дітей КГ – середній, 10,4% дітей ЕГ та 12,3% дітей КГ – високий рівень сформованості творчої компетентності. Можемо констатувати, що показники експериментальної та контрольної груп суттєво не відрізняються.

3. Дані констатувального етапу експерименту дозволили зробити висновок, що існує реальна перспектива для підвищення рівня сформованості творчої компетентності молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва. Адже такий стан зумовлений недооцінкою ролі декоративно-прикладного мистецтва в розвитку психічних процесів і формуванні життєвого та практичного досвіду дитини; відсутністю цілісного розуміння вихователями вчителями стратегії формування творчої компетентності молодших школярів; відсутністю належних методичних розробок і рекомендацій; нехтуванням чуттєво-емоційною сферою дитини.

Для вирішення завдань формування творчої компетентності дітей молодшого шкільного віку засобами декоративно-прикладного мистецтва нами були виокремлено наступні педагогічні умови:

- створення сприятливої атмосфери для емоційного, образного сприйняття творів декоративно-прикладного мистецтва;
- активізація естетичного сприймання творів декоративно-прикладного мистецтва на засадах інтеграції навчальних предметів у початковій школі;

- створення предметно-розвиваючого середовища на основі декоративно-прикладного мистецтва для реалізації творчих задумів;
- забезпечення художньо-творчого підходу у взаємодії дітей з творами декоративно-прикладного мистецтва.

4. Відповідно до зазначених педагогічних умов була розроблена модель формування творчої компетентності дітей молодшого шкільного віку засобами декоративно-прикладного мистецтва. Розроблена модель спрямована на те, щоб навчати дитину бачити, називати, розуміти світ предметів і явищ навколишнього середовища і передавати ці предмети у процесі художньо-творчої діяльності; розвивати сенсорну культуру дитини в процесі ознайомлення з творами декоративно-прикладного мистецтва; розвивати художньо-естетичні почуття; сприяти розвитку психічних процесів: сприймання, пам'яті, мислення, мовлення, уяви тощо; виховувати моральні якості і вольові риси характеру; ознайомлювати дітей з художніми матеріалами та їх властивостям; забезпечувати оволодіння різними художніми техніками; вчити створювати художній образ засобами декоративно-прикладного мистецтва, вчити розуміти художньо-образну мову декоративно-прикладного мистецтва та втілювати художній задум в процесі виготовлення власних виробів.

У ході формувального експерименту нами був розроблений альбом для молодших школярів «Барви декоративно-прикладного мистецтва». У цьому альбомі ми поєднали завдання практичного, художньо-творчого, емоційного та пізнавального характеру. У змісті альбому врахований принципи наступності, систематичності, послідовності, наочності, посильності. Завдання альбому передбачали: ознайомлення молодших школярів з художніми особливостями декоративно-прикладного мистецтва, розвиток у дітей художньо-творчого ставлення до дійсності, залучення до традицій українського народу, розвиток уяви, мислення, художнього сприймання, як засобів образно-чуттєвого відображення оточуючої дійсності та духовної сфери особистості, розвиток почуттів як основи творчої діяльності.

Визначення динаміки сформованості творчої компетентності молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва після формувального експерименту підтверджує, що без спеціального стимулювання цей процес проходить повільно. Про це свідчать результати контрольного етапу експерименту в контрольних групах: високий рівень до формувального експерименту спостерігався в 12,3% дітей, після – 12,5%, середній – до у 47,0%, після – у 49,8%. Кількість учнів з низьким рівнем розвитку художньо-творчих здібностей знизилася несуттєво: до експерименту 40,7%, після – 37,7% дітей.

Зростання показників забезпечується дотриманням педагогічних умов формування творчої компетентності дітей молодшого шкільного віку засобами декоративно-прикладного мистецтва. У результаті навчання за запропонованою моделлю діти експериментальних груп продемонстрували позитивну динаміку сформованості творчої компетентності. Високий рівень творчого розвитку до формувального експерименту спостерігався в 10,4% дітей, після – у 26,6%, середній рівень – до експерименту у 47,4%, після – у 61,9%. Суттєво знизилась кількість дітей з низьким рівнем творчого розвитку: до – 42,2%, після – 11,5%.

Дослідження підтверджує багатоаспектність означеної проблеми і передбачає подальший науково-педагогічний пошук, пов'язаний із взаємодією закладу дошкільної освіти із закладом загальної середньої освіти у формуванні творчої компетентності дітей засобами комплексного використання різних видів мистецтва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анджейчак А. О. Психолого-педагогічні умови формування творчої особистості дитини в освітньо-виховних закладах початкового ступеня Польщі. Обдарована дитина, №5, 2000. С. 8-13.
2. Андрущенко В. Європейський педагогічний досвід та національні традиції: гармонізація пріоритетів. Вища освіта України. 2014. № 3. С. 5–11.
3. Андрущенко В. Ефективність європейського вчителя (проблема впровадження «педагогічної конституції Європи»). Вища освіта України. № 3, 2020. С.5-15
4. Антонович Є.А., Захарчук-Чугай Р.В., Станкович М.Є. Декоративно-прикладне мистецтво. Львів: Світ, 2010. 272 с..
5. Антонович Є. А. Художні техніки в школі. К., 2007. 312 с.
6. Барда С. І., Московець Л. П. Дослідження особистості молодшого школяра : методичний посібник. Кременчук : ПП «Бітарт», 2019. С.76.
7. Бергсон А. Творча еволюція [перекл. з фр. Р. П. Осадчука]. К., 2010. 235с.
8. Бех І. Д. Молодший школяр у вікових закономірностях. Початкова школа. 2015. № 1. С. 10–13.
9. Біла І. М. Психологія дитячої творчості. Київ : Фенікс, 2014. С.198.
10. Бондар Ю. В. Аксіологічний підхід у формуванні творчої особистості молодшого школяра. Ціннісні орієнтири в сучасному світі: теоретичний аналіз і практичний досвід: зб. тез доп. II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, 18-19 черв. 2020 р.). 2020, Тернопіль : Вектор, 117-119. Режим доступу:
http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/16217/1/54_Yuliia_BONDAR.pdf
11. Бровчак Л. С. Розвиток творчих здібностей і вмінь дітей у процесі мистецької діяльності. Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Серія "Педагогіка і психологія". Вінниця, 2018. С.50-55

12. Букрєєва С. О. Методика організації уроків колективної творчості учнів мистецьких шкіл. Розвиток творчої компетентності учнів мистецьких шкіл. Від традицій до інновацій: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. Херсон : друк. «Графіка», 2020. С.161-166.
13. Бучківська Г.В. Підготовка учителів початкових класів на засадах народного декоративно-ужиткового мистецтва: монографія за науковою редакцією Г.В. Терещука. Хмельницький: ПП Заколотний М.І., 2019. 420с
14. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : посібник для студ. вищ. навч. закладів. Дрогобич : Коло, 2006. С. 326.
15. Волкова Н. П. Педагогіка : навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2007. С.616.
16. Гамерська І. Європейські стандарти освіти в контексті Болонського процесу (історіогенетичні аспекти проблеми). Молодь і ринок. 2010. № 9. С. 126–131.
17. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Вид-во «Либідь», 1997. С. 374.
18. Григорій Сковорода : повна академічна збірка творів / под ред. проф. Л. В. Ушкалова. Х., 2010. 1400 с.
19. Данько Н. П. Розвиток творчих здібностей молодших школярів. Початкова школа, №4, 2013. С.3-4.
20. Демченко І. І., Пічкур М. О., Близнюк Т. О. Творчий розвиток учнів початкової школи засобами образотворчого мистецтва : монографія. Київ : Оміда, 2009. 218 с..
21. Демчук Л. В. Виховання творчої особистості. Психологічна газета, (16(88)), 2007. С.22-31.
22. Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття»). (1993). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF#Text> (дата звернення: 12.05.2021).

23. Державний стандарт початкової освіти. (2019). [Електронний ресурс].
Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 12.05.2021).
24. Десятов Т. М. Європейська освітня політика в умовах міжкультурної взаємодії об'єктів освітнього простору. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. III(37), Issue 75. 2015. Р. 45–49
25. Жлудько В. М. Мотивація художньо-творчої діяльності молодших школярів. Теоретико-методичні проблеми підготовки студентів до естетичного виховання учнів початкових класів, №7, 2010. С.36-39.
26. Жукова О. А., Стратілат В. Ф. Розвиток творчих здібностей дитини засобами образотворчого мистецтва. *Scientific Journal «ScienceRise»*. Тернопіль, 2016. Вип. 2/5(19). С. 29-36.
27. Зайченко О. Творчі здібності молодших школярів: корекція та розвиток. *Психолог*, (20(548)), 2014. С. 12-20.
28. Закон України. (2017). Про освіту» від 05 вересня 2017 р. № 2145-VIII. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
29. Закон України. (2020). Про повну загальну середню освіту» від 16 січня 2020 р. № 463-XI. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
30. Імбер В. І. Психологічні передумови формування творчості в молодшому шкільному віці. *Наукові записки. Серія: Психологія*. 36. Матеріалів звітної науково-практичної конференції викладачів і студентів. Вип.4. Вінниця, 2013. С.14-16.
31. Казьмірчук Н., Василенко О. Соціально-виховний потенціал театралізованої діяльності. Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернетконференції / за ред. О.А.Голюк. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля, 2021. Вип. 10. С. 497-500.

32. Калюжна Ю. І., Яновська Т. А. Особливості розвитку творчого потенціалу молодших школярів. Наука і освіта. 2014. №6. С. 61–66.
33. Кардашов В. М. Художньо-творчий розвиток особистості : теоретичний та методичний вимір : моногр. Мелітополь, 2017. 256 с.
34. Карпенко Н. А. Психологія творчості : навчальний посібник. Львів : ЛьвДУВС, 2016. 156с.
35. Кіт Г.Г. Творчість як необхідна умова ефективності педагогічного процесу. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. – Серія: Педагогіка і психологія. Випуск 28. Вінниця, 2009. С. 325–329
36. Коберник Г., Коберник О., Волошина Г. Стимулювання навчально-пізнавальної активності молодших школярів в умовах парної та групової форм роботи на уроці. Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи, (2(4)), 2020. С.59-66.
37. Коваль Т., Граб О. Педагогічні умови розвитку творчих здібностей молодших школярів засобами театрального мистецтва. Наукові записки: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв. Серія: Мистецтво. Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю., 2021. С. 68-74.
38. Ковальова В. І. Творча майстерня. Становлення та розвиток творчої особистості молодшого школяра. Харків : Вид. група «Основа», 2010. 272 с.
39. Ковальчук А.Ф. Трудове навчання і художня праця з практикумом: навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський, 2016. 180с.
40. Ковінько А. В. Арт-терапія як технологія розвитку творчого потенціалу молодших школярів. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. Запоріжжя. 2016. Вип. 51 (104). С.368-374.

41. Ковінько А. В. Застосування ІКТ при розвитку творчого потенціалу молодших школярів. STEM-освіта як шлях до інноваційного розвитку молодших школярів: матер. всеукр. наук.-практ. конф. (28 жовтня 2016 р., Херсон). Херсон, 2016. С. 125-127.
42. Ковінько А. В. Обґрунтування технології підготовки майбутніх учителів до розвитку творчого потенціалу молодших школярів засобами арт-терапії. Педагогіка та психологія. Х., 2016. Вип. 54. С.179–186.
43. Ковінько А. В. Суть та технології застосування арт-терапії у роботі з молодшими школярами. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі. Запоріжжя, 2016. Вип. 50 (103). С.315-321.
44. Конашук Г. М. Розвиток творчих здібностей молодших школярів. Обдарована дитина, (3), 2012. С. 23-27.
45. Кондратова В. В. Особливості реалізації мистецької освітньої галузі в початкових класах відповідно до Концепції «Нова українська школа» : методичні рекомендації. Розвиток професійної компетентності педагогічних працівників в умовах неперервної освіти, №55, 2019. С.90-97.
46. Лазаренко Н. І. Особистість учителя в умовах полікультурної взаємодії народів європейського простору. Університет-Школа: співпраця в умовах євроінтеграції: монографія. Вінниця : «Твори», 2019. С. 8-27.
47. Леонова Н. С. Інтерактивні технології навчання як засіб реалізації творчих здібностей учнів. Педагогічна майстерня, (4(28)), 2013. С. 2-7.
48. Луценко О. І., Гавриленко Т. І., Кмець А. М. Проєктно-дослідницька технологія як засіб розвитку творчого потенціалу учнів початкових класів в освітній діяльності Нової української школи. Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Сер.: Педагогічні науки, №42, 2020. С. 140-149.

49. Любчак Л. В. Професійні компетентності педагога Нової української школи. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. 2020. № 61. С. 140-145.
50. Мазін В. М. Критерії та показники сформованості культури професійної самореалізації педагога. Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки, №41, 2007. С. 217-225.
51. Маковійчук О.В., Шульга А.В. Методика навчання технологічної освітньої галузі в початковій школі: навчально-методичний посібник. Чернівці, 2022. 164с.
52. Мальована Т. С., Барановська, І. Г. Особливості творчого розвитку молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Сер.: Мистецтво: зб. матеріалів наук.-практ. конф. виклад. і студ. факульт. дошкільної, початкової освіти та мистецтв. Вінниця : ФОП Корзун Д. Ю., 2019. С. 100-104.
53. Манойленко Н. В. Особливості методики формування творчих вмінь майбутніх вчителів технологій. Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Сер.: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти, (7(1)), 2015. С. 85-88.
54. Мартинюк І. О. Творчий потенціал і самореалізація особистості. Психологія і педагогіка життєтворчості. К., 1996. 792 с.
55. Мачача Т. С. Особливості змісту та методики інтегрованого курсу «Дизайн і технології» технологічної освітньої галузі початкової освіти. Початкова освіта. Київ : УОВЦ «Оріон», 2018. С. 111-118.
56. Міщенко Н. І. Розвиток творчого потенціалу молодших школярів засобами інноваційних технологій. Таврійський вісник освіти, №1(57)), 2017. С.138-144.

57. Моляко В. О., Музика О. Л. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень. Житомир, 2006. 320 с.
58. Моляко В. Психологія творчої діяльності. Київ, 1978. 45с.
59. Найдич М.А. Творчість та культура в документах ЄС. Режим доступу: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/1552/3/3485.pdf>
60. Нечипоренко К. П. Розвиток інтелектуально-творчих умінь учнів у навчально-виховному процесі початкової школи. Початкова школа, №11, 2012. С. 55-57.
61. Овчаров С. М. Психолого-педагогічні засади розвитку креативних здібностей школярів. Вісник Житомирського державного університету. Сер.: Педагогічні науки, №58, 2011. С. 3-6.
62. Олійник Н. Впровадження активних методів викладання в освітній процес. Сучасні технології початкової освіти: реалії та перспективи. Кам'янець-Подільський, 2020. С. 47-55.
63. Панчук О. Основи вжиткової творчості і методика викладання: Навч. посібник. Тернопіль, 2017. 224с.
64. Постригач Н. О. Розвиток педагогічної освіти в Греції, Італії та Іспанії: тенденції та перспективи: монографія. Київ; Тернопіль, 2019. 424 с.
65. Про Національну доктрину розвитку освіти. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text>
66. Про програму ЕРАЗМУС+ режим доступу: <https://erasmusplus.org.ua/programa-yes-erazmus/pro-programu/>
67. Решетняк В. Ф. Формування творчої особистості учня початкової школи як цілісний процес. Молодий вчений, №5.2(69.2), 2019. С.29-32.
68. Роменець В. А. Психологія творчості : навчальний посібник. Київ : Либідь, 2001. 288с..
69. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти : підручник. Київ : Грамота, 2012. 504с.
70. Савченко О. Я. Типова освітня програма для 1–2 класів закладів загальної середньої освіти. Київ, 2019. 61с. [Електронний ресурс].

Режим

доступу:

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2019/11/1-2-dodatki.pdf>

71. Савченко О. Я. Типова освітня програма для 3–4 класів закладів загальної середньої освіти. Київ, 2019. 92с. [Електронний ресурс].

Режим

доступу:

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2020/11/20/Savchenko.pdf>

72. Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасєка О. В. Загальна психологія : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 296 с.

73. Сисоєва, С. О. Основи педагогічної творчості : підручник. Київ : Міленіум, 2006. 344с.

74. Старовойт Л.В., Ліхіцька Л.М. Розвиток художньо-творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами декоративно-ужиткового мистецтва. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. Випуск 64., 2022. С.147-160

75. Старовойт Л.В. Художнє конструювання з паперу та картону: навчально-методичний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів, вчителів початкових класів, керівників гуртків позашкільних навчальних закладів, батьків [Текст]. Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю., 2015. 168с.

76. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. Вибрані твори в 5 т. К., 1976. Т.2. 486 с.

77. Тараканова А. П. Мистецька освіта та її значення у формуванні творчої особистості. 2021. [Електронний ресурс]. Режим доступу:

<https://barvinok.edu.vn.ua/%D0%BC%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B0-%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0-%D1%82%D0%B0->

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2019/11/1-2-dodatki.pdf>

78. Уфiмцева С. В. Органiзацiйно-педагогiчнi умови творчого розвитку дитини в умовах навально-виховного комплексу: дошкiльний навчальний заклад – початкова школа : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. пед. наук: спец. 13.00.01 «Загальна педагогiка i iсторiя педагогiки»; Киiвський нац. ун-т iм. Т. Шевченка. Киiв, 2007. 21с.
79. Хорунжий В. І. Трудове навчання: конспекти урокiв 4 клас. Тернопiль : Навчальна книга Богдан, 2015. 144с.
80. Швай, Р. І. Психологiя та педагогiка творчостi : навчальний посiбник. Львiв : Видавництво Львiвської полiтехнiки, 2014. 200с.
81. Шиян, Р. Б. Типова освiтня програма для 1–2 класiв закладiв загальної середньої освiти. Киiв, 2019. 84с. [Електронний ресурс]. Режим доступу:
<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2019/11/1-2-dodatki.pdf>
82. Шиян, Р. Б. Типова освiтня програма для 3–4 класiв закладiв загальної середньої освiти. Киiв, 2019. 68с. [Електронний ресурс]. Режим доступу:
<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2020/11/20/Shiyana.pdf>
83. Якубова Л. А. Проблема розвитку творчої особистостi у спадщинi українських просвiтителiв. Збiрник наукових праць Хмельницької нацiональної академiї Державної прикордоiшної служби України iменi Б. Хмельницького. 2004. №31 . Частина 2. С. 180-183.
84. Яланська С. П. Психологiя творчостi : навчальний посiбник. Полтава : Видавництво «Сiмон», 2018. 182с.
85. Liudmyla Brovchak, Lesia Starovoi, Oksana Shykyrinska, Larysa Likhitska. The Impact of Symbolism of Artistic Works on Tourism

Development. International Journal of Hospitality & Tourism Systems. Volume 13. Issue 2. December, 2020. P. 96-103.

86. Starovoit, L. V. (2010). Pedagogichni umovy tvorchogo rozvytku molodshyh shkolyariv u protsesi trudovogo navchannya [Pedagogical conditions of creative development of younger students in the course of labor training]. Naukovi zapysky, 261–266.